

El primer impost borbònic sobre Barcelona: el donatiu de 1715

Gaspar Feliu*

Barcelona Quaderns d'Història, 7 (2002)

El 'donatiu' imposat a la ciutat el 1715 pel superintendent dels exèrcits José Patiño va ser el primer impost borbònic sobre Barcelona. Es va demanar el 4 de juliol de 1715 i l'havien de pagar els gremis i les persones adinerades, fins i tot els nobles. S'ha de considerar la part que pertocava a Barcelona en els pagaments quinzenals imposats al Principat el març per al manteniment de l'exèrcit, amb l'excusa de l'expedició per recuperar Mallorca,¹ encara que, si més no la part barcelonina, es va destinar a la construcció de la Ciutadella.² A Barcelona, però, no se li va exigir una quantitat quinzenal, sinó un còmput global que calia pagar tan aviat com fos possible. La suma reclamada va ser de 80.480 doblons, però només es van recollir 31.766 lliures. Això fa pensar que aquests diners (281.680 lliures) eren la quantitat demanada a tot Catalunya; altrament no s'entendria que Patiño i el rei s'acontentessin, en aquelles circumstàncies, amb poc més del 10% de la quantitat demanada.³

No coneixem les normes en què es basà el repartiment, que no figuren en els papers conservats. Amb tot, sembla que els gremis devien ser gravats d'acord amb la riquesa estimada i el nombre de mestres de cadascun; per a la resta, la impressió és que es va taxar sobretot la riquesa immobiliària: això explicaria les fortes diferències que es constaten entre persones del mateix estament o profes-

* Catedràtic d'Història i Institucions Econòmiques, Universitat de Barcelona.

1. És sens dubte l'equivalent a la quantitat quinzenal de 1.849 pesos que Patiño reclamava a Girona des de l'1 d'abril, però amb retroactivitat des del primer de març (Joaquín NADAL FARRERAS, *La introducción del Catastro en Gerona. Contribución al estudio del régimen fiscal del Cataluña en tiempos de Felipe V*. Barcelona, Cátedra de Historia General de España, 1971, pàg. 53).
2. Carta de l'intendent Nicolás de Hinojosa als administradors de la Ciutat, de 8 d'octubre de 1715, *AHCB* (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona), 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1715, f. 101.
3. Amb més raó quan sabem de l'aspra disputa entre Patiño i la Junta borbònica que administrava la ciutat per unes petites diferències en el càlcul (*vid. infra*, nota 8).

sió i les queixes que, com veurem, va ocasionar.⁴ La recaptació va començar el 20 de juliol de 1715 i s'hi troben pagaments fins al 7 de setembre i, de nou, del 25 d'octubre de 1715 fins al 3 d'abril de 1716; de manera que pràcticament empal·ma amb el cadastre, que es va començar a exigir el 19 de juny de 1716.

A pesar de la seva importància, i de la pressió suplementària que representava sobre una ciutat que sortia mig derruïda d'un llarg setge i que continuava sent derruïda encara per fer espai a la Ciutadella, aquest donatiu ha quedat gairebé oblidat per la historiografia: s'hi referí bastant extensament Castellví,⁵ però no en parlen Mercader, ni Escartín,⁶ ni cap de les històries generals més conegudes. Els únics autors que en fan esment són Carrera Pujal i, indirectament, Nadal Farreras.⁷ Carrera Pujal segueix Castellví (que, com de costum, no sempre interpreta prou bé) i explica com al final de 1714 el govern va disposar un repartiment general per estaments en el qual s'exigiria a comerciants i mercaders un mínim de vint-i-cinc doblons, mentre que la noblesa seria taxada a part. Les corporacions gremials van exposar la impossibilitat d'afrontar el pagament, però les seves queixes no foren ateses i segons Castellví (i Carrera Pujal) es van veure obligades a vendre la plata dels passos i ornaments gremials. Carrera Pujal hi afegeix que el cobrament acabà al gener de 1715 i que es van recaptar 80.000 doblons; tanmateix, ambdues afirmacions són inexactes, com s'ha dit anteriorment.⁸ Per la seva banda, Joaquim Nadal descriu les exaccions prèvies al cadastre a Girona i explica que l'ajuntament gironí, un cop exhaurits els fons municipals i els que podia extreure de la Taula de Canvi, demanà a l'intendent Patiño que li permetés fer un repartiment general entre tots els habitants de la ciutat, després d'una estimació de tots els seus béns, exceptuant del repartiment els privilegiats, o sigui els nobles i eclesiàstics. La resposta de Patiño fou que havien de taxar també els fruits de la "indústria", però que tot plegat no podia ser excusa per endarrerir el pagament. Aquesta precisió de Patiño, a qui no afectava la manera com el municipi gironí obtingués els diners, expressa amb claredat, en opinió de Joaquim Nadal, que en aquell moment (maig de 1715) Patiño ja devia estar estructurant el futur cadastre i desitjava experimentar-lo en alguna població.⁹

4. "Siendo tan del Real servicio y tan conforme a la justicia distributiva que todos los individuos de este Principado concurren igualmente a la carga del donativo que paga por quinquenadas desde el mes de marzo para sustento de las tropas [...] Encargo a V.S. que nombrando dos administradores prácticos en los repartimientos procuren formar luego una relación de lo que deberán pagar los gremios, proporcionando las cantidades a la posibilidad distinta de cada uno y con la misma inspección se arreglará la tasa respecto a los individuos [...]" (Ordre del superintendent Patiño als administradors de la ciutat de Barcelona, de data 4 de juliol de 1715. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1715, f. 92).
5. Francesc CASTELLVÍ, «Narracions històriques des de 1700 a 1725», (*BC* (Biblioteca de Catalunya), manuscrit núm. 421, tom 6, cap. 110, f. 606). Aquesta referència, que desconeixia quan vaig presentar la comunicació al congrés, em va ser comunicada per l'amic Jordi Cañameras, a qui regrazio la informació facilitada.
6. Joan MERCADER I RIBA, *Felip V i Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1968; Eduard ESCARTÍN, *La intendencia de Cataluña en el siglo XVIII*, Barcelona, Santandreu editor, 1995.
7. Jaime CARRERA PUJAL, *Historia política y económica de Cataluña, siglos XVI-XVIII*, Barcelona, Bosch, 1947, vol. III; NADAL FARRERAS, *La introducción...*
8. Pel que fa a la quantitat és evident que es confon la quantitat exigida amb la realment obtinguda; de fet, Castellví assenyalava que "se aseguró excedía la misma de 80.000 doblones" (f. 607r); CARRERA PUJAL, *Historia política...*, vol. II, pàg. 386.
9. NADAL FARRERAS, *La introducción...*, pàg. 54.

Encara que el precedent gironí sembla prou immediat i vàlid, no s'ha d'oblidar que la preocupació per un repartiment més just de les imposicions ja es troba en els donatius de les corts de 1702 (borbònica) i 1706 (austriacista), les quals aplicaven un recàrrec d'acord amb les propietats i els béns nobiliaris; convé tenir present que en tots dos casos hi intervingué Josep Aparici, que acabà essent un dels principals auxiliars de l'intendent Patiño.¹⁰ Per tant, el donatiu esdevingué un pas més en el perfeccionament de la maquinària fiscal que culminà en el cadastre.

Recaptar la imposició no va ser fàcil. El repartiment va provocar les protestes de vint-i-sis veïns amb prou pes perquè l'intendent demanés a la ciutat que rebaixés les quotes que se'ls havien imposat; la rebaixa sumava 463 ducats, que comportaren una llarga discussió: la ciutat entenia que si l'intendent havia accedit a la rebaixa, la quantitat s'havia de reduir del muntant del donatiu,¹¹ mentre que l'intendent exigí que fos obtinguda mitjançant l'augment de les quotes dels gremis o d'altres particulars.¹² Possiblement responen a aquest augment els pagaments de petites quantitats addicionals, sobretot per part dels gremis, que apareixen en els comptes de la Taula de Canvi. Una altra discussió paral·lela s'obrí a conseqüència de la queixa que el cònsol de França adreçà al rei contra l'ordre de fer participar en el donatiu els mercaders francesos: de moment foren deixats de banda i, tot i que el rei respongué que només havien de ser-ne exempts els estrangers transeünts, però no els aveïnats, que havien de pagar com els naturals. Quan els administradors de la ciutat van convocar els mercaders i sastres francesos que habitaven a Barcelona feia més d'un any i un dia per comunicar-los la resolució, aquests respongueren que ho posarien en coneixement del seu cònsol: no se'n tornà a parlar.¹³

Una bona mostra que el cobrament no es preveia fàcil és el fet que, comunicades les quantitats definitives que s'havien de pagar el 8 de novembre, el dia 12 l'intendent Hinojosa, forçant la interpretació d'una simple comunicació per part del municipi d'haver repartit les quotes, 'suposà' que li demanaven tropa per exigir la imposició i els comunicà que havia demanat al governador dotze soldats perquè s'aposentessin de dos en dos a les cases dels morosos i, quan aconseguissin cobrar dels hostes, passessin a una altra casa. Aquesta 'oferta' era comminada el 19 de gener: "*necesitando promptamente de una porción de dinero [...] prevengo que en los dos dias primeros siguientes acuerde V.S. a los vezinos deudores esta obligación y al tercero execute a los renitentes haciendo V.S. poner un soldado en casa de cada uno con quatro reales de vellón al dia y con prevención de que si cumplidos tres no pagan se aumentará a diez reales el salario*".¹⁴

10. MERCADER, *Felip V...*, pàg. 71, n. 166.

11. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1715, f. 127 (30-X-1715), 133 (8-XI-1715) i 136 (16-XI-1715); 1D-IV, *Político: Representaciones*, 1715, f. 40v (11-XI-1715) i 41v (15-XI-1715). El ducat equivalia pràcticament a la lliura, de manera que la quantitat era mínima respecte del total de la suma demanada.

12. "[...] *prevengo a V.S. que cumpla con la total cantidad del repartimiento*", Carta de l'intendent Hinojosa als administradors de la Ciutat, de data 16 de novembre de 1715, *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1715, f. 136.

13. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1715 f. 141 (25-XI-1715); f. 142, del mateix dia; i *AHCB*, 1D-IV, *Político: Representaciones*, 1715, f. 44v (1-XII-1715).

14. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1715, f. 182 (29-X-1715); 1716, f. 83 (19-I-1716).

Els representants municipals obtingueren un dia més de temps amb l'excusa que la comunicació havia arribat massa tard. De fet, els municipis devien acudir al capità general, el marquès de Castelrodrigo, que no considerà adequada la via dels constrenyiments militars;¹⁵ tanmateix, la seva solució no era gaire més gal·dosa, tot i que no la va proposar fins a l'hora de cobrar el cadastre: empresonar preventivament alguns membres destacats dels gremis 'remisos'. Per la seva banda, l'ajuntament botifler no anà més enllà de demanar que aquests empresonats sense cap culpa no haguessin de pagar els drets que l'alcalde de la presó exigia als presos!¹⁶

Tornant al donatiu, les 31.766 lliures recollides foren pagades, per estaments, de la manera següent:

Taula 1

	Quantitat (lliures)	%
Corporacions d'oficis ¹⁷	22.480,10	70,77
Mercaders ¹⁸	2.336,70	7,36
Doctors en drets	593,88	2,06
Doctors en medicina	162,60	0,51
"Dons" i ciutadans honrats de Barcelona	3.922,70	12,35
Nobles	1.837,70	5,79
Altres ¹⁹	372,00	1,17

15. *AHCB*, 1D-III, *Político: Real y Decretos*, 1716, f. 10 (21-I-1716); f. 11 del mateix dia, i f. 13 (23-I-1716).

16. "*representar a V. Exca. que respecto de ser este providencial expediente no como castigo de los referidos si únicamente para mayor seguridad de las cantidades, sería de gravísimo perjuicio a los interesados y de mayor imposibilidad de logro que el Alcalde en la carcel exigiese de los que a este fin entraren en su poder los derechos que percibe de los demás que entran por delitos*" (*AHCB*, 1D-IV, *Político: Representaciones*, 1716, f. 124v, 18-VI-1716). Que el remei era pitjor que la malaltia ho demostra el fet que s'acabà cobrant per constrenyiment militar: el 28 de juliol de 1716 vuit personatges prou distingits (entre ells D. Josep Bru i de Mora i D. Josep Càncer) van ser amenaçats amb el fet que s'aposenarien dos granaders a casa de cadascun d'ells, als quals granaders haurien de donar una pesseta diària fins que no paguessin. *AHCB*, 1D-IV, *Político: Representaciones*, 1716, f. 138.

17. Totes les corporacions excepte els mercaders: aquests, per una banda, consten com a corporació (mercaders de Llotja i homes de negocis), per bé que alhora bastants mercaders paguen individualment i hi ha altres personatges dels quals no es fa constar l'ofici i que són gairebé amb una certesa absoluta homes de negocis. He sumat aquests tres grups dins la categoria de "mercaders".

18. Els mercaders com a corporació van pagar 804,20 lliures, els anomenats com a mercaders en les anotacions 841,20 lliures i els que considerem com a assimilats (amb noms com Segimon Milans) 691,50 lliures.

19. Vídues i alguns membres de corporacions que paguen a part, sense que en sapiguem el perquè. L'explicació més lògica seria que tinguessin abundants béns immobles o que la seva pertinença al gremi fos purament nominal.

Fent una altra distribució, les classes baixes, representades pels gremis, en van pagar el 70,77%, les classes mitjanes (mercaders i professionals) l'11,17, i els privilegiats laics el 18,14. Cal recordar que els eclesiàstics estaven exempts del donatiu, com també els funcionaris. Aquestes proporcions es poden relacionar amb les xifres del repartiment de la població per oficis que ofereixen Nadal i Giralte per a l'any 1718: els agremiats representaven un 86,73% de la població, els professionals liberals un 9,71 i la noblesa el 3,61.²⁰

Entre els taxats particularment, s'hi troben sis persones que paguen més de 250 lliures. D'elles, el primer és un noble, el comte de Santa Coloma (que paga 504 lliures), els tres següents són "dons" –dos d'ells emparentats–, Carles Orís i Puigjaner i Francesc Puigjaner i Orís, i un personatge tan conegut com Pau Dalmases i Ros; tanquen el grup dels més rics (o més taxats) dos comerciants: Salvador Feliu de la Penya i Joan Catà. Entre els qui paguen més de 100 lliures (inclosos els esmentats) trobem sis nobles titulats, sis "dons", un ciutadà honorat de Barcelona, tres mercaders i dos botiguers. A la cua, amb taxes inferiors a 10 lliures, hi trobem 11 contribuents (el més baix paga 2,80 lliures), repartits de la manera següent: 5 advocats, 3 metges, 2 ciutadans honorats de Barcelona i 1 "don".

La distribució per grups dels taxats individualment es pot veure a la taula 2. A l'apèndix 2 n'hi ha la llista completa, per categories.

Taula 2

	Nombre	Quantitat	Mitjana
Nobles	12	1.837,70	153,14
"Dons"	59	3.393,10	57,51
Ciutadans honorats	12	529,60	44,13
Mercaders	17	1.332,50	78,38
Advocats	36	654,20	18,17
Metges	11	162,60	14,78

Poca cosa més es pot dir, fora de posar en relleu les grans diferències que es donen a l'interior de cada grup: les 504 lliures pagades pel comte de Santa Coloma representen més de vint vegades la quantitat exigida al noble menys gravat, el donzell Francesc Casanovas i de Calderó, que en paga 22,40. Els pagaments dels "dons" van de 315 a 8,40 lliures, amb una diferència interna encara més

20. Jorge NADAL i Emilio GIRALT, «Barcelona en 1717-1718. Un modelo de sociedad preindustrial», dins *Homenaje a Ramon Carande*, Madrid, 1963 (reeditat a Jordi NADAL, *Bautismos, desposorios, entierros*, Barcelona, 1996). Les xifres s'han obtingut prescindint, en la llista de Nadal i Giralte, de les categories de servei domèstic i jornalers, indigents, treballadors públics, clergues i vídues, que estaven exempts del pagament, llevat de les vídues, que no hem tingut en compte perquè en el donatiu les hem assimilats a la categoria dels esposos. Queda també el dubte de l'apartat "altres professions" de la llista de Nadal i Giralte, que he sumat a les professions liberals sense tenir-ne plena seguretat. En tot cas els errors no poden ser gaire grans.

gran, com també els ciutadans honrats de Barcelona, amb un ventall que comprèn entre les 252 i les 5,6 lliures en tots dos casos; els més rics gairebé pagaven quaranta vegades més que els més pobres. Entre els professionals, hi trobem també grans diferències: els mercaders oscil·len entre les 280 lliures, que paguen Joan Catà i Salvador Feliu de la Penya, i les 14 lliures de Pau Font: una vintena part. En canvi, advocats i metges tenen una menor dispersió: les xifres extremes són per als advocats 49,40 i 3,50 lliures (aquesta darrera és la taxa més repetida, 14 vegades) i per als metges 37,30 i 2,80: el qui més paga ho fa 13 vegades més que el qui paga menys.

De les corporacions, les taxes més elevades (per damunt de les 1.000 lliures) corresponen, per aquest ordre, als botiguers de draps, taverners, adroguers, botiguers de teles, corredors d'orella i argenters; segueixen, entre 800 i 1.000 lliures, fusters, notaris, hortolans, mestres de cases i mercaders de Llotja. Al capdavant, hi ha vuit gremis que no arriben a pagar 50 lliures; alguns són explicables per la poca entitat de la seva feina (garbelladors i sabaters de vell), perquè es tracta de 'segons' gremis (sastres joves) o bé pel curt nombre de mestres que devien reunir (beiners); malgrat això, sobta que oficis com els teixidors de llana o de lli tinguessin tan poca importància.²¹

Naturalment, seria molt interessant poder calcular la mitjana reclamada als individus de cada gremi, si bé això exigiria el recompte individualitzat al primer repartiment del cadastre, una feinada que de moment no he pogut emprendre. Alternativament disposem de dues aproximacions, útils només d'una manera parcial: la llista publicada per Nadal i Giral, ²² gairebé contemporània, però que agregava les corporacions en una sèrie d'apartats (als quals no sempre és fàcil de fer correspondre els gremis que trobem al donatiu), i en la qual figuren igualment una sèrie de grups que no van pagar el donatiu, i també les vídues, que en les llistes del donatiu he assimilat a l'ofici o la categoria del marit. Això, i el fet que hi ha gremis que no figuren al donatiu, motiva que algunes categories resultin relativament adaptables, mentre que per a altres la correspondència esdevé molt més difícil. Per aquestes raons i per les que exposarem a continuació, només podrem utilitzar el quadre de Nadal i Giral per a alguns aspectes concrets.

L'altra possibilitat de comparació prové del nombre de mestres de cada gremi que publica Pere Molas per diversos anys.²³ La utilització d'aquesta llista és també problemàtica, si bé per causes diferents de l'anterior: les primeres dades disponibles són de 1729 i, per tant, la població activa podia haver sofert variacions importants; d'altra banda, al donatiu hi figuren menys gremis que a la llista de Molas, sense que puguem dir si els gremis que trobem a faltar van pagar el donatiu units a algun altre i amb quin.

21. L'ordre és, de menor a major: beiners, sabaters de vell, tapiners, teixidors de lli, garbelladors, torners, teixidors de llana i moliners.

22. NADAL I GIRALT, «Barcelona en 1717-1718...», quadre de la pàg. 137.

23. Pedro MOLAS RIBALTA, *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*, Madrid, Confederación Española de Cajas de Ahorros, 1970, pàg. 254-256.

Taula 3

Categories Nadal i Giralt	Nombre Nadal i Giralt	Nombre Molas	% població segons Nadal i Giralt
Agricultura i ramaderia ²⁴	467	201	6,26
Pesca i marina ²⁵	297	10	3,92
Fusta i construcció ²⁶	542	432	7,16
Pell i calçat ²⁷	510	533	6,74
Teixit i confecció ²⁸	949	879	12,54
Metalls ²⁹	361	185	4,77
Vidre i ceràmica ³⁰	77	73	1,02
Arts gràfiques i decoratives ³¹	85	198	1,12
Alimentació ³²	427	240	5,64
Comerç ³³	399	386	5,27
Transport ³⁴	56	192	0,74
Professions diverses ³⁵	119	171	1,57
Professions liberals ³⁶	344	290	4,54
Nobles i assimilats	176		2,32
Servei domèstic i jornalers	590		7,79
Indigents	49		0,65
Treballadors públics	173		2,29
Clerecia	168		2,22
Vídues	1122		14,82
No hi consta	652		8,61

24. Nadal i Giralt diferencien agricultura i ramaderia, però l'apartat de ramaderia només consta de 7 persones i no constitueix cap corporació. De fet, el nombre de Molas es redueix als hortolans agremiats en els dos gremis del Portal Nou i del Portal de Sant Antoni.
25. Comprèn els grups de mariners, pescadors i mestres d'aixa, i calafats. Els únics que formaven gremi, i que per tant figuren en la llista de Molas, són els mestres d'aixa, d'aquí que el nombre sigui tan escàs. Devia ser superior, si bé cal tenir en compte que el personal que treballava a les drassanes era considerat militar i, per tant, exempt.
26. Fusters, mestres de cases, torners i capsers, mestres carreters, boters, cistellers i joves mestres de cases (oficials). Només els tres primers grups van pagar el donatiu.
27. Assaonadors, blanquers, esteves, pellicers, sabaters, sabaters de vell, tapiners i espardenyers.
28. Barreters d'agulla, carders, cotoners, flassaders, paraires, passamaners, perxers, sastres, teixidors de llana, teixidors de lli, tintorers de draps, tintorers de seda, torcedors de seda, velluters i corders; tots aquests gremis van pagar el donatiu, excepte els carders.
29. Ferrers calderers, ferrers manyans, espasers, beiners, daguers i estanyers; aquests darrers no figuren en el donatiu.
30. Vidriers, escudellers i gerrers.
31. Llibreters, argenters, batifillers, dauradors, tiradors d'or, escultors i pintors. Tots figuren al donatiu, excepte els tiradors d'or.
32. Flequers i forners, semolers, moliners, carnisers, adroguers i xocolaters.
33. Botiguers de drap, botiguers de teles, julians mercers, mercaders, revenedors pellers, taver-ners i hostalers.
34. Bastaixos, llogaters de mules i descarregadors de mar (aquests darrers no figuren al donatiu).
35. He agrupat aquí els candelers de cera i de sèu, cabellerares (perruquers), corders de viola, matalassers, esparters, garbelladors, mesuradors i corredors de coll; tots els grups figuren al donatiu excepte els corders de viola.
36. Advocats, notaris, corredors d'orella, doctors en medicina, cirurgians, fadrins cirurgians i apotecaris.

A la taula 3 mostrem la llista de Nadal i Giralt, amb els oficis que hem col·locat sota cada apartat i que no sabem fins a quin punt corresponen als que van considerar aquests autors, i el nombre que correspon a aquests oficis segons la llista de Molas.

Com es pot veure, a més d'agrupacions que donen xifres prou pròximes, per exemple les que fan referència a la pell i el calçat, el teixit i la confecció, el vidre i la ceràmica i el comerç, hi trobem diferències molt grans en tot el sector primari, el transport i el metall.

La comparació amb les xifres de Molas de 1729 té l'inconvenient que efectua la separació en el temps i en conseqüència s'hi obvien els possibles canvis experimentats pels gremis; per contra té l'avantatge que du a terme una comparació molt més directa. La llista és massa llarga per encabir-la al text, de manera que figura a l'apèndix I, amb l'afegit de la mitjana del que haurien pagat els contribuents de cada gremi en el cas hipotètic que el nombre de membres no hagués variat entre els anys 1716 i 1729, tant segons el donatiu com segons els cadastres de 1716 i 1719.³⁷ Tot plegat permet veure la importància econòmica dels gremis en conjunt i la seva riquesa mitjana estimada, però sobretot l'arbitrarietat amb què es van fer els repartiments:³⁸ de 72 gremis que consten al donatiu, al cadastre de 1716, 16 van veure reduïda a menys d'una meitat la quantitat reclamada; i, d'aquests, cinc (corredors d'orella, botiguers de teles, cotoners, llibreters i flassaders), a menys d'una quarta part. Vint-i-cinc gremis més van veure reduïda l'exigència, si bé menys de la meitat, de manera que un 57% dels gremis van gaudir d'una disminució de la quantitat a pagar. A l'inrevés, 25 gremis van veure augmentada la quantitat reclamada entre un 1% i un 100%, i sis gremis la van veure més que doblada (torners, moliners, teixidors de lli, sastres joves,³⁹ revenedors i sabaters); en el cas màxim, els sabaters van haver de pagar 3,8 vegades més.

La comparació amb 1719 ofereix d'una banda una sèrie de gremis que, després d'haver obtingut una forta rebaixa en el primer cadastre, van veure com el 1719 se'ls reclamava una xifra superior a la del donatiu; els casos més clamorosos són els dels llibreters, velluters, semolers i velers. Al contrari, un altre grup de gremis que el 1716 havia vist augmentar la seva quota, el 1719 obtingué una forta rebaixa (fins a la meitat): es tracta dels cirurgians, els candelers de seu, els mestres de cases i els pellers; aquests darrers, que havien pagat el 1716 un 44 % més que al donatiu, el 1719 n'havien de pagar un 39% menys. Finalment, un darrer grup de gremis sembla haver estat massa ben tractat al donatiu, atès que es van

37. Disposem d'altres xifres per als anys 1717 i 1718, i encara d'una altra per al 1718, a la qual s'afegeixen els endarreriments de 1717 i 1718: aquesta darrera llista, que hauria de ser la clau que permetria estudiar el conjunt d'aquests anys, no sembla massa acurada i per tant, de moment, prescindeixo d'aquest conjunt. La xifra de 1719 l'he calculada a partir de l'avanç de 2/3 de la seva quantia exigida el 1718.

38. Certament, la inseguretat de les fonts pot contribuir a incrementar la sensació d'arbitrarietat en el repartiment, però no a l'excés. Cal tenir present, però que hi ha gremis que no consten en tots els recomptes i que desconexem possibles agregacions en el donatiu.

39. El cas dels sastres joves és l'únic per al qual podem aportar una explicació: segons el gremi, molts dels seus membres eren francesos que es negaren a pagar el donatiu al·legant-hi la seva condició d'estrangers. Tot i que la documentació no és prou explícita, l'ordre reial que els mana pagar i la següent apel·lació del cònsol els devien permetre escapar del donatiu, però no del cadastre. Veg. *supra*, nota 9.

trobar una exigència fiscal repetidament augmentada; es tracta dels matalassers, els sabaters de vell, els fadrins cirurgians, els sabaters i els teixidors de lli: aquests dos darrers gremis paguen, el 1719, 4,72 i 6,27 vegades més que el 1715, respectivament.

Que botiguers de drap i de teles, taverners, adroguers, corredors d'orella i argenters resultessin els gremis amb major quota mitjana no és gaire sorprenent. A l'altre extrem, entre els agremiats més pobres, hi trobem els beiners, els sabaters de vell, els teixidors de lli, els garbelladors, els torners, els teixidors de llana i els moliners; sobta trobar els teixidors, que tant relleu havien tingut a la ciutat, entre els oficis més pobres.

En part això ens parla de decadència gremial precisament en aquests oficis que havien estat tradicionalment l'ossada de l'artesanat ciutadà. Però, en part, significa també el reflex d'una imposició feta amb poc criteri, com demostren els forts canvis que es donen entre el donatiu i els primers cadastres, que al seu torn difereixen també entre ells.

El fet que els primers cadastres es continuessin pagant a Barcelona a través dels gremis permet efectuar una comparació que aquí només puc encetar. Atesa la impossibilitat d'endinsar-me en la immensitat de la documentació cadastral, m'he acontentat d'examinar la part corporativa del primer cadastre i resumir els cadastres següents, que permeten fer-ne una primera comparació.⁴⁰

Més interessant que aquest conjunt de dades i comparacions, que podríem multiplicar, és veure quines són les professions més perjudicades per la crisi de la postguerra i la forta pressió impositiva; si establim la comparació entre els anys 1715 i 1719, les activitats que van veure més rebaixada la seva quota van ser, d'una banda, oficis de luxe i semiluxe (argenters, vidriers, batifillers, dauradors, escultors, pintors, adroguers, candelers de cera, pellicers), també oficis que fabricaven o proporcionaven productes de consum popular (carnissers, barreters d'agulla, botiguers de drap i de teles, cotoners) i, a més, oficis relacionats amb el transport i l'activitat econòmica (mestres de cases, notaris, corredors de coll, mariners i corredors d'orella).

L'evolució mateixa de la imposició borbònica és per si sola una bona mostra de les dificultats que seguiren la guerra; i també ens permet intuir, a través de l'augment de quota de sastres i sabaters, quines van ser les primeres activitats que la demanda militar va permetre revifar.

De la mateixa manera, la documentació palesa les raons reals del restabliment de la Taula de Canvi, que actuà com a oficina de recaptació alhora que la intendència organitzava la seva; altres aspectes que s'hi manifesten són la duresa i rudesia del tracte dels intendants, fins i tot amb l'ajuntament que ells mateixos havien nomenat, com també la misèria moral d'aquest, incapaç de protestar en vista de l'empresonament preventiu dels dirigents gremials, la resistència o impotència per fer front al pagament del donatiu, la sevícia amb què aquest va ser exigit i l'arbitrarietat en la seva distribució.

Ernest Lluch, en el seu darrer article, que l'assassinat ha convertit en pòstum, dona onze raons per contradir la percepció que el nou sistema borbònic fos més modern que no el català tradicional; entre elles nega la suposada bondat del sis-

40. La documentació utilitzada és: *AHCB*, 1H-I, *Llibre major*; 9 (1715-1719); 1J (Cadastre), I, 61 i 62.

tema impositiu cadastral i afirma: “*la militarització d’Espanya al segle XIX i fins ben entrat el segle XX té l’origen en la victòria dels Borbó*”:⁴¹ el donatiu és una bona mostra de la raó que tenia en ambdós arguments.

Apèndix I

Quantitats exigides als gremis pel donatiu de 1715, el cadastre de 1716 i el cadastre de 1719, globalment i per càpita

	QUANTITATS TOTALS			QUANTITAT PER PERSONA			
	(lliures i decimals de lliura)			(dades de Molas el 1729)			
				núm.			
	Donatiu 1715	cadastre 1716	cadastre 1719	Molas 1729	Donatiu 1715	cadastre 1716	cadastre 1719
Agricultura i ramaderia							
Hortolans	854,00	728,00	1.551,45	201	4,25	3,62	7,72
Pesca i marina							
Mariners	134,40	45,10	27,00				
Mestres d’aixa i calafats		28,00	54,00	10		2,80	5,40
Pescadors		212,00	222,75				
Fusta i construcció							
Boters		214,50	220,50	42		5,11	5,25
Carreters		133,00	109,13	14		9,50	7,79
Fusters	896,00	1.312,80	1.486,50	243	3,69	5,40	6,12
Mestres de cases	840,00	1.192,00	582,00	60	14,00	19,87	9,70
Mestres de cases, joves		167,00	405,00	51		3,27	7,94
Mestres de cases, tots	840,00	1.359,00	987,00	111	7,57	12,24	8,89
Torners i capsers	44,80	91,00	163,50	12	3,73	7,58	13,63
Cistellers		34,00	46,50	10		3,40	4,65
Pell i calçat							
Assaonadors	140,00	184,40	211,20	38	3,68	4,85	5,56
Blanquers	168,00	204,20	218,25	37	4,54	5,52	5,90
Esteves	400,00	311,05	494,25	108	3,70	2,88	4,58
Pellicers	89,60	56,00	12,00	14	6,40	4,00	0,86
Sabaters	336,00	1.287,50	1.585,50	222	1,51	5,80	7,14
Sabaters de vell	33,60	38,50	121,50	64	0,53	0,60	1,90
Tapiners	33,60	25,00	31,50	4	8,40	6,25	7,88
Espardenyers	123,00	90,20	213,75	46	2,67	1,96	4,65

(continua)

41. Ernest LLUCH, «El programa polític de la Catalunya austriacista», dins de J. ALBAREDA (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, Eumo editorial (Col·lecció Referències, 32), 2001, pàg. 138.

El primer impost borbònic sobre Barcelona: el donatiu de 1715

	QUANTITATS TOTALS (lliures i decimals de lliura)				QUANTITAT PER PERSONA (dades de Molas el 1729)		
				núm.			
	Donatiu 1715	cadastre 1716	cadastre 1719	Molas 1729	Donatiu 1715	cadastre 1716	cadastre 1719
Teixit i confecció							
Barreters d'agulla	336,00	181,60	105,00	45	7,47	4,04	2,33
Carders		25,00	16,50	4		6,25	4,13
Cotoners	89,60	19,10	18,00	2	44,80	9,55	9,00
Flassaders	89,60	21,85	18,00	15	5,97	1,46	1,20
Paraires	140,00	259,00	149,48	57	2,46	4,54	2,62
Passamaners	377,30	468,45	548,25	53	7,12	8,84	10,34
Perxers	168,00	137,00	98,25	39	4,31	3,51	2,52
Sastres	448,00	660,00	676,50	275	1,63	2,40	2,46
Sastres, joves	69,30	183,15	163,13	62	1,12	2,95	2,63
Teixidors de llana	44,80	42,00	55,50	71	0,63	0,59	0,78
Teixidors de lli	44,00	100,40	276,00	34	1,29	2,95	8,12
Tintorers de seda	67,20	107,50	74,25	15	4,48	7,17	4,95
Tintorers	89,60	62,00	36,75	11	8,15	5,64	3,34
Torcedors de seda	89,60	55,00	102,00	22	4,07	2,50	4,64
Velers	336,00	200,00	385,50	86	3,91	2,33	4,48
Velluters	136,00	52,00	199,50	45	3,02	1,16	4,43
Corders	280,00	173,50	218,25	43	6,51	4,03	5,08
Metalls							
Beiners	11,20		6,75	5	2,24		1,35
Espasers	102,00	57,00	88,50	16	6,38	3,56	5,53
Estanyers		62,00	81,00	8		7,75	10,13
Ferrers	560,00	888,10	999,00	94	5,96	9,45	10,63
Clavetaires	84,00	97,85	117,75	12	7,00	8,15	9,81
Daguers	140,00	132,00	202,50	50	2,80	2,64	4,05
Vidre i ceràmica							
Escudellers	84,00	151,40	218,25	31	2,71	4,88	7,04
Gerrers	84,00	121,00	145,50	18	4,67	6,72	8,08
Vidriers	224,00	115,00	145,50	24	9,33	4,79	6,06
Arts gràfiques i decoratives							
Argenters	1.120,00	801,00	774,00	117	9,57	6,85	6,62
Batifullers	89,60	40,00	59,25	8	11,20	5,00	7,41
Dauradors	67,20	24,00	40,50	9	7,47	2,67	4,50
Escultors	78,40	29,05	48,00	14	5,60	2,08	3,43
Llibreters	224,00	50,00	248,70	31	7,23	1,61	8,02
Pintors	81,20	50,05	46,50	16	5,08	3,13	2,91
Tirador d'or		30,00	52,50	3		10,00	17,50

(continua)

	QUANTITATS TOTALS				QUANTITAT PER PERSONA		
	(lliures i decimals de lliura)				(dades de Molas el 1729)		
	núm.						
	Donatiu	cadastre	cadastre	Molas	Donatiu	cadastre	cadastre
	1715	1716	1719	1729	1715	1716	1719
Alimentació							
Adroguers	1.450,20	775,00	488,00	71	20,14	10,92	6,87
Carnissers	448,00	250,00	240,00	34	13,18	7,35	7,06
Forners i flequers	560,00	417,17	804,00	67	8,36	6,23	12,00
Moliners	44,80	100,00	69,00	25	1,79	4,00	2,76
Semolers	168,00	65,00	237,00	32	5,25	2,03	7,41
Xocolaters	56,00	40,00	135,00	11	5,09	3,64	12,27
Comerç							
Botiguers de draps (i de tall)	728,00	300,00	177,00				
Botiguers de teles	1.400,00	290,00	364,50	46	30,43	6,30	7,92
Botiguers de draps i teles	2.128,00	590,00	541,50				
Julians mercers	560,00	607,60	661,50	50	11,20	12,15	13,23
Mercaders de la Llotja	804,20	2.040,00		21	38,30	97,14	
Pellers i calceters	268,80	387,25	186,00	15	17,92	25,82	12,40
Revenedors	560,00	1.512,50	1.288,13	149	3,76	10,15	8,65
Taverners i hostalers	1.456,00	1.125,30	1.347,00	105	13,87	10,72	12,83
Transport							
Bastaixos i traginers	336,00	290,00	292,50	85	3,95	3,41	3,44
Llogaters de mules	448,00	440,00	588,00	65	6,89	6,77	9,05
Professions diverses							
Candelers de cera	560,00	250,00	139,50	21	26,67	11,90	6,64
Candelers de seu	112,00	150,00	94,50	12	9,33	12,50	7,88
Cabellaires	168,00	204,70	265,50	42	4,00	4,87	6,32
Corders de viola		60,00	75,75	11		5,45	6,89
Corredors de coll	112,00	100,00	47,25	9	12,44	11,11	5,25
Esparters	140,00	251,20	226,50	33	4,24	7,61	6,86
Garbelladors	44,40	49,00	54,00	9	4,93	5,44	6,00
Matalassers	84,00	90,00	180,00	17	4,94	5,29	10,59
Mesuradors de la plaça	67,20	120,00	76,50	17	3,95	7,06	4,50
Professions liberals							
Apotecaris	369,60	400,00	128,25	18	20,53	22,22	7,13
Cirurgians	423,00	528,00	298,50	55	7,69	9,60	5,43
Cirurgians, fadrins	112,00	220,00	416,25	53	2,11	4,15	7,85
Corredors d'orella	1.120,00	212,00	187,50	33	33,94	6,42	5,68
Doctors en medicina	162,60	46,20					
Notaris	856,00	330,00	540,00	84	10,19	3,93	6,43
Advocats	654,20			34	19,24		

Apèndix II

Pagaments individuals i mitjanes per categories

	Lliures	Mitjana
Nobles i assimilats		70,47
<i>Nobles</i>		155,14
Queralt, Andreu de; comte de Santa Coloma	504,00	
Pignatelli i Aimerich, Anna de; marquesa de San Vicente	251,50	
Sentmenat, Joan de	224,00	
Boixadors i de Pinós, Teresa; comtessa de Savallà	189,00	
Descallar, Maria; marquesa de Besora	189,00	
Sagarriga, Francesc; comte de Creixell	112,00	
Ivorra, Ramon Fèlix de; baró de Sant Vicens	95,20	
Potau, Faust de; comte de Vallcabra	89,60	
Arenys i Queralt, Francesc; baró de Claret	67,20	
Meca, Isabel; marquesa de Ciutadilla	56,00	
Plasència; comte de	37,80	
Casanovas i de Calderó, Francesc; donzell	22,40	
<i>“Dons”</i>		58,82
Orís i Puigjaner, Carles	315,00	
Puigjaner i Orís, Francesc	314,55	
Dalmases i Ros, Pau	280,00	
Pinós i de Rocabertí, Joan de	189,00	
Blanes, Centellas i Carròs, Francesc	105,00	
Amat, Planella i de Gravalosa, Francesc	100,80	
Cartellà i Sabastida, Josep Galceran	95,20	
Novell, Josep	89,10	
Alemaný i de Bellpuig, Carles	86,30	
Torrelles i Senmenat, Pere	84,00	
Francolí i Magarola, Josep	78,40	
Espuny, Maria	75,60	
Montaner, Agnès	75,60	
Cordelles, Felicià	72,80	
Clariana, Josep; comte de Munta	70,00	
Càncer, Josep de	67,20	
Matas Copons, Josep	67,20	
Santjoan i de Planella, Hug de	53,20	
Ferrer, Manuel	50,40	
Puig, Josep	50,40	
Sayol, Francesc	50,40	
Tamarit, Salvador	50,40	
Vilana, Francesc	50,40	
Aguilar i Oluja, Josep de	44,80	
Copons i de Falcó, Jaume de	44,80	

(continua)

	Lliures	Mitjana
Masdovellas, Mariagna	44,80	
Alentorn i Sacirera, Josep	42,00	
Claresvalls, Jeroni	42,00	
Vilana, Josep	39,20	
Quintana, Felip	37,80	
Peguera i Aymerich, Josep	37,30	
Fluvià, Pere	33,60	
Soler i Junyent, Ignasi	33,60	
Vila i Casamitjana, Carles	33,60	
Planella, Pere de	32,85	
Fivaller, Carles	32,00	
Vertramon, Josep	32,00	
Alsina i Novell, M. Magdalena	30,70	
Marlés i Massana, Josep	28,00	
Gualbes, Marianna	25,20	
Padellàs i Pastor, Francesc	25,20	
Sunyer, Antoni	25,20	
Codina i de Farreras, Ramon de	24,00	
Bru i Mora, Josep	22,40	
Copons i Falcó, Joan	22,40	
Descatllar, Dionísia	22,40	
Martí, Joan Baptista	22,40	
Teixidor, Ignasi	22,40	
Marí, Francesc	19,60	
Ferré i Peguera, Josep	18,90	
Carreras, Lluïsa	16,80	
Magarola, Anton	16,80	
Tamarit i de Llobet, M. Teresa	12,60	
Aloy, Francesc de	11,20	
Sagrera, Jacint	11,20	
Monnar, Francesc	8,40	
Martí, Francesc	5,60	
<i>Ciudadans honrats de Barcelona</i>		44,13
Mercader i Moragues, Magí	252,00	
Corbera i Palau, Pau	75,60	
Bru i Olzina, Josep	44,80	
Argemí i Creixell, Oleguer	36,80	
Boneu, Fèlix	33,60	
Artés, Dídac	16,80	
Llinàs, Joan	16,80	
Duran, Marià	14,00	
Moliner, Josep	12,60	

(continua)

	Lliures	Mitjana
Molins, Josep	12,60	
Barrera, Baltasar	8,40	
Monsalvo, Magí	5,60	
Mercaders i homes de negocis		79,35
<i>Mercaders</i>		85,14
Feliu, Salvador; mercader	280,00	
Catà, Joan	280,00	
Llorens, Pau; mercader	224,00	
Comellas, Joan; mercader	200,00	
Duran i Mora, Josep; mercader	70,00	
Roig, Josep Antoni	70,00	
Piria, Anton	56,00	
Basora, Josep	44,80	
Llaris, Josep	44,80	
Bellvitjas, Anton	40,00	
Milans, Segimon	40,00	
Trias, Josep; negociant	36,40	
Dalmau, Amador	35,00	
Ponsich i Monjo, Joan de	35,10	
Roca Julià, Manuel	25,20	
Massanès de Ribera, Anton	22,40	
Salla, Gaspar; mercader	16,80	
Font, Pau; mercader	14,00	
<i>Corredors d'orella</i>		28,00
Mata, Josep	28,00	
Borràs, Joan Pau	14,00	
<i>Botiguers</i>		123,00
Jofre, Francesc; botiguer	140,00	
Vidal, Sebastià; botiguer	106,00	
<i>Altres</i>		42,00
Farrió, Josep; seller	56,00	
Clota, Jaume; flequer	28,00	
Professions liberals		17,81
<i>Advocats</i>		18,76
Font, Joan	52,00	
Parrella, Fortunat de	44,80	
Toda i Gil, Francesc	43,40	
Butinyà, Felip	39,20	
Oliveres, Baltasar,	37,80	
Llampillas, Rafel	28,00	
Caldorella, Agustí	25,20	
Fatjó, Tomàs; ciutadà	25,20	
Mas i Soldevila, Manuel	25,20	

(continua)

	Lliures	Mitjana
Costa, Josep; ciutadà	22,40	
Grasses i Des, Anton	22,40	
Romà, Ramon	22,40	
Fontllonga, Francesc	22,00	
Pons i Llorell, Pere Màrtir	16,30	
Bofill i Vilarrúbia, Anton	12,60	
Boneu i Riera, Francesc	12,60	
Capdevila, Marià	12,60	
Casetas, Diego	12,60	
Garriga, Lluís	12,60	
Oliva, Jaume	12,60	
Oller, Jaume	12,60	
Pi, Ignasi	12,60	
Rafart i Oriol, Oleguer	12,60	
Termens, Ignasi	12,60	
Vilana Perlas, Magí	12,60	
Bosch i Talavera, Josep	11,20	
Brassó, Josep; c.h.B.	11,20	
Dou, Jacint; c.h.B.	11,20	
Llauder, Josep	11,20	
Moret, Josep	11,20	
Pinyol, Pau	11,20	
Febrer, Francesc; c.h.B.	8,40	
Costa, Ignasi	7,00	
Freixes, Fèlix	5,60	
Sendra, Josep	3,50	
Metges		14,78
Esteve, Rafael	37,30	
Sanpere, Francesc	25,20	
Fabra, Isidre	23,10	
Barenys, Francesc	12,60	
Costa, Francesc	12,60	
Viusachs, Anton	12,60	
Cortés, Francesc	11,20	
Pla, Joan	11,20	
Blanc, Jacint, c.h.B.	8,40	
Oliver, Josep	5,60	
Orriols, Francesc	2,80	